

QISQA XABARLARNI GAZETA DISKURSIDA O'RGANISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

G'Ofurova Gulhayo Baxtiyorjon Qizi

Kalit soʻzlar: Diskurs, kontekst, nutq, potensial, terminologiya, Pessimizm, davlat.

Key words: Discourse, context, speech, potential, terminology, Pessimism, state.

Diskurs faoliyati koʻp qirrali boʻlib, tilshunoslikda qoʻllaniladigan semiotika konsyeptual apparatining koʻp qirrali taraqqiyoti nutq faolligining oʻziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, real aloqa kontekstida uning funksional faoliyatiga oid lingvistik belgi tavsifining asosiy xususiyatlariga tayanib ish koʻrish imkonini beradi.

Gazeta diskursi– potensial oʻlchovdasoʻzlashuv va ushbu kommunikativ sohaga xizmat koʻrsatishga qaratilgan ogʻzaki va yozma belgilar, shuningdek, prezentasiyalar va matnlarni taqdim qilishga bagʻishlangan semiotik makondir.

Diskursning potensial hajmi, shuningdek, nutq xatti–harakatlarining odatiy belgilari va ushbu muloqot turiga xos nutq harakatlari va janrlari haqida fikrlarni oʻz ichiga oladi.

Gazeta diskursining semiotik maydoni haqida gapirganda, u yerda ishtirok etadigan “tillar”ning geterogenligi haqida gapirish mumkin: ogʻzaki belgilar va paralingvizmdan, siyosiy ramzlardan kosmik semiotika muhimdir. Siyosiy soʻzlashuvda siyosatchimuayyan xatti–harakatlar, belgining mavqeiga ega boʻladi¹.

Gazeta diskursi, asosan, inson va jamiyat oʻrtasidagi munosabatlar- ning butun majmuini ifodalaydi va shuning uchun bu hodisa oʻzining asl mohiyati bilan dunyoqarashning maʼlum bir qismini yoki qabul qiluvchilar bilan tasvirni shakllantirishga yoʻnaltirilgan boʻladi. Gazeta diskursni taʼmal toshi sifatida ishlatish turli tilshunoslik maktablarida madaniy qadriyatlarni modellashtirish, ijtimoiy tuzumning taraqqiyoti, olamlisoniy manzarasining qaysi unsurlari soʻzlovchilar ongli nutqi strategiyasidan chetda qolganligi va dunyoning konseptual tasviri qanday shakllantirilganligini tushunish mumkin².

¹ Yuzefovich N.G. Politicheskiy diskurs i mejkulturnoye obsheniye // Interpretatsiya. Ponimaniye. Pervod: sb. nauch. st. / Sankt–Peterburgskiy gos. un–t ekonomiki i finansov; otv. red. V.Ye. Chernyavskaya. – Sankt–Peterburg, 2005. – S. 21–22.

² Tretyakova G.N. Mentalnaya sxema “svoy mir”// Metodologiya issledovaniya politicheskogo diskursa: Aktualnye problemy soderzhatelnogo analiza obshchestvenno–politicheskix tekstov: sb. nauch. trudov / Belgosuniversitet; pod obsh. red. I.F. Uxvanovoy–Shmygovoy. – Выр. 1. – Minsk, 1998. – S. 26.

Gazeta diskursi nafaqat haqiqatga bog‘liq, balki muhim “majburiylik” ma’nosini ham anglatadi. Aloqa sohasidagi turli mavzular turli xil tarzda aks ettirilgan: muloqot shakllari ularning tarkibini yaratadi³.

Gazeta diskursining muhim ma’lumotlarini tahlil qilish – bu kommunikativ nominasiyani tahlil qilish: kim bilan va qanday aloqa o‘rnatish demakdir. Siyosiy tushuntirish so‘zlovchining yuz ifodasida namoyon bo‘ladi. Yuz ifodasi matn bilan birlashadi, biroq ayni paytda ushbu “qatlam” yoki tarkibni aralashtirish yangi tuzilmani hosil qiladi. Natijada, muallif turli xil shaxslar tomonidan e’lon qilingan matnning turli xil matnlarga aylanishini anglaydi: ular tinglovchilar tomonidan boshqacha tarzda idrok etiladi, ular ijtimoiy munosabatlarning turli ko‘rinishini belgilaydi⁴.

Gazeta diskursi bu – jamiyatning siyosiy qarashlari to‘plamidir: hokimiyat nutqi, qarama-qarshi oppozitsion guruh nuqtayi nazari, ommaviy ritorika, mavjud ijtimoiy munosabatlar tizimini mustahkamlash yoki uni barqarorlashtirish kabilarni o‘z ichiga oladi.

Gazeta-jurnalist materiallarining asosiy vazifasi ma’lum bir pozitsiyadan ma’lum ma’lumotlarni etkazish va shu bilan retseptorga kerakli ta’sirga erishishdir. Bunday materiallarda biz mutaxassis bo‘lmaganlarning keng doirasi uchun tushunarli bo‘lgan, ularning hayoti va manfaatlari bilan bevosita yoki bilvosita bog‘liq bo‘lgan hodisalar haqida gapiramiz. Vazifa ba’zi faktlarni yetkazish bo‘lganligi sababli, tushunchalar va hodisalarni aniq belgilash kerak. Demak, fikr mavzusini aniq ko‘rsatadigan atamalar, nomlar va unvonlarning muhim roli⁵.

Siyosiy terminologiya, ayniqsa, gazeta axborot uslubiga xosdir. Gazeta axborot materiallarida ko‘pincha noaniq atamalar, sinonimik atamalar, qisqartirilgan atamalar va nomlar mavjud. AQSH siyosiy terminologiyasida “davlat” atamasi “yashash joyi” degan ma’noni anglatishi mumkin: u Trampning Qo‘shma Shtatlarning navbatdagi prezidenti bo‘lishini juda xohlaydi; Boltiqbo‘yi davlatlarida katta olomon o‘z xalqlarini mustaqillikka chaqirishdi (URL: <http://www.theguardian.com/international>). Birinchi holda, "davlat" atamasi ba’zi federal shtatlar tarkibidagi shtat-hududiy birlik ma’nosida qo‘llaniladi. Ikkinchi holda, "davlat" "davlat" ma’nosida ishlatiladi.

Xuddi shu atama o‘zi qo‘llanilayotgan matnning g‘oyaviy yo‘nalishiga qarab turli ma’nolarni olishi mumkin. “Pessimizm” atamasi “dunyoda yomonlikning

³ Uxvanova–Shmygova I.F. Diskurs–analiz v kontekste sovremennykh issledovaniy // Metodologiya issledovaniya politicheskogo diskursa: Aktualnye problemy soderzhatelnogo analiza obshchestvenno–politicheskix tekstov: sb. nauch. trudov / Belgosuniversitet; I.F. Uxvanova–Shmygova, A.A. Markovich, V.N. Uxvanov; pod общ. red. I.F. Uxvanovoy–Shmygovoy. – Выр. 3. – Minsk, 2002. – S. 50.

⁴Uxvanova–Shmygova I.F. Diskurs–analiz v kontekste sovremennykh issledovaniy // Metodologiya issledovaniya politicheskogo diskursa: Aktualnye problemy soderzhatelnogo analiza obshchestvenno–politicheskix tekstov: sb. nauch. trudov / Belgosuniversitet; I.F. Uxvanova–Shmygova, A.A. Markovich, V.N. Uxvanov; pod общ. red. I.F. Uxvanovoy–Shmygovoy. – Выр. 3. – Minsk, 2002. – S. 51.

⁵ Komissarov, V. N. Teoriya perevoda (lingvisticheskiye aspekty) / V. N. Komissarov – M. : Vyssh. shk., 1990. – 253 s

yaxshilikdan ustunligini ta'kidlaydigan va bo'lishni azob-uqubat deb hisoblaydigan idealistik qarash" sifatida ishlatilishi mumkin. Ammo undan ham ko'proq "hayotga qorong'u, xira qarash, hamma narsani qorong'u nurda ko'rishga moyillik" ma'nosida ishlatiladi, masalan: Uning hamjamiyat menejeri yaxshi sharhlar bo'limida "burch tuyg'usini his qiladigan foydalanuvchilar borligini ta'kidladi. va jamiyat sifatida harakat qiladigan qarindoshlik "; istisno biri "o'quvchilarni xabardor qiladi, mualliflarni to'g'rilaydi va muloyim va konstruktiv tarzda qimmatli fikrlarni beradi". Bu sodir bo'lmadi, shuning uchun engadget xodimlari "sharhlarni moderatsiya qilish" dan bir hafta dam olishni rejalashtirdilar. Bunday hikoyalar ko'pincha pessimizm uchun dalil sifatida ishlatiladi. Deyarli har bir veb-sayt, xoh u gazeta yoki shaxsiy blog bo'lsin, sharhlar bilan kurashgan (URL: <http://www.theguardian.com/international>).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni / Xalq so'zi. - 2017-yil, 8-fevral. – № 28.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 20-apreldagi PQ-2909-son «Oliy ta'lim tizimini yanada takomillashtirish haqida»gi Qarori.
3. Aleksandrova, O. V. Sootnosheniye ustnoy i pismennoy rechi i yazyk SMI / O. V. Aleksandrova // Yazyk SMI kak obyekt mejdissiplinarnogo issledovaniya : ucheb. posobiye – M. : Izd-vo Moskovskogo universiteta, 2004. – 160 s.
4. Alekseeva, I. S. Vvedeniye v perevodovedeniye / Ucheb. posobiye dlya stud. filol. i lingv, fak. vıssh. ucheb. zavedeniya. / I. S. Alekseeva – M. : Izdatelskiy sentr "Akademiya", 2004. – 352 s.
5. Alekseeva, I. S. Professionalnyy trening perevodchika / I. S. Alekseeva // uch. pos. – SPb. : SOYUZ, 2001. – 287 s.
6. Alefirenko N. F. Sovremennyye problemy nauki o yazyke: Ucheb. posobiye. - M.: Flinta: Nauka, 2014. - 416 s.
7. Anisimova Ye.E. Lingvistika teksta i mejkulturnaya kommunikatsiya (na materialax kreolizovannykh tekstov). M.: Akademiya, 2003 - 128 s.